

Angliai beszámoló

Szauder Erik

Nem tudom, mindenütt így van-e ez, de amikor Magyarországról valaki hosszabb-rövidebb időre külföldre megy, az otthon maradtak többnyire irigyelni kezdik. Valószínűnek tartom, hogy velem kapcsolatban is így éreznek sokan, és ezen alapvetően nem is vagyok meglepve. (Azt hiszem, én is így tennék a helyükben...) Külhönba menni, utazgatni tényleg nem rossz dolog. Nem is panaszkodom tehát, csak megjegyzem: azért egyedül, a szeretett emberek közelsége nélkül nem mindig feneketlen élvezet...

No, de nem ezekről a nehézségekről akarok beszámolni, ez úgymint mindenkinek magánügye. A „szakmáról” mesélnék tehát, vagyis az alábbiakban megkísérlek összefoglalót adni a drámatanítás angliai helyzetéről, illetve arról a kurzusról, amelyen részt veszek.

1. Kontextus: „mi újság?”

Amint arról már korábban is beszámoltam, Nagy-Britannia manapság nem igazán mondható a drámatanárok vagy TIE-csoportok szempontjából túlságosan kedvező terepnek. A drámatanítás pozíciói erősen megromlottak a konzervatív kormányzat regnálása alatt, annak ellenére (vagy talán éppen abból következően), hogy a dráma mint választható tantárgy vagy módszer – az anyanyelvi oktatás keretén belül – helyet kapott a nemzeti tantervben. Igaz, így magának a tárgynak a létjogosultsága nem kétséges, de az erősen vizsgacentrikus követelmények elég szűk keretet szabnak az iskolákban dolgozó drámatanárok számára. A tantervi elismertségnek tehát elég nagy ára lett: a pedagógusok azt tanítanak, amit akarnak, de meg kell felelniük a központi ellenőrzés kritériumainak.

A drámatanároknál persze sokkal rosszabbul jártak a TIE-csoportok. Pénzügyi megfontolásokra hivatkozva sorra megszüntették az egyes színházak nevelési tagozatainak finanszírozását, így a társulatok kénytelenek (és néhol sajnos túlságosan is készek) voltak megválni TIE-színészeiktől. Hogy csak a nevesebb társulatokat említsem: 1993-ban a Lancasterben működő Dukes, ez év februárjában a birminghemi Big Brum, március végén pedig a Coventryben dolgozó Belgrade bocsájtotta el TIE-csoportját. Angliában tehát (jelenleg) nincs színházi TIE. (Walesben még él a Theatre Powys, de ők sem a színháztól kapják a támogatás nagy részét.) A munka nélkül maradt színészek és rendezők persze nem adták fel a harcot; új formákat keresnek – de ők is tudják, hogy ez már nem lesz ugyanaz, mint ami valaha volt.

Publikációik terén megint csak érdekes, látszólag jó a helyzet. Az elmúlt években több kiadvány is megjelent (pl. Hornbrook: *Education in Drama*, 1991; Woolland: *Teaching Drama in the Primary School*, 1993; Somers: *Drama in the Curriculum*, 1994; Fleming: *Starting Drama Teaching*, 1995; Peters: *Making Drama Special*, 1995; Kempe: *Drama Education and Special Needs*, 1996), ezek nagy része azonban elméletileg nem sok újat ad, illetve alkalmazkodik a nemzeti tanterv által kijelölt („gyakorlat”-szintű vagy produkcióközpontú) keretekhez. A sokak által régen várt, *Dorothy Heathcote* és *Gavin Bolton* által közösen írt, a „szakértő köntösében zajló” drámaformáról szóló kézikönyvet pedig (mely túlmutat a jelenlegi osztálytermi gyakorlat keretein) csak Amerikában tudták kiadni!

A lehetőségek visszaszorulásával persze az információáramlás is lelassult: a folyóiratok között a *Drama Broadsheet*-nek és a *Young Drama*-nak már csak régebbi számai szerepelnek; a TIE megszűnésével a *SCYPT Journal* (illetve maga a SCYPT) léte is veszélybe került.

A nemzeti szövetség, az NATD lehetőségeihez mérten megpróbálja összefogni és segíteni a tagok munkáját: ebben a tanévben négy alkalommal szerveztek műhelytalálkozót. A sorozatnak a „Küzdelem a »virtuális valóság« egyeduralma ellen” címet adták. A meghívott előadók névsora: *David Davis*, *Eileen Pennington*, illetve *Edward Bond* drámaíró-rendező.

Birminghamben mostanában próbálják újraéleszteni a regionális szövetséget, mely négy-öt évvel ezelőtt hullott szét. Az első műhelyfoglalkozást *Jonathan Neelands* tartotta (nem túl jól, de legalább alkalmam nyílt vele személyesen is elbeszélgetni); a májusi másodikra *Brian Woolland*-ot hívták meg.

2. Peremfeltételek: „miért?”

Egy jólszerkesztett drámához hasonlóan a feszültséget a drámatanítás körül is a meg nem változtatható, nem vitatható adottságok teremtik meg. Ezek közül is elsőként a már többször említett nemzeti tantervet emelném ki. Ez a tanterv, mely nem „alap-”, hanem erősen meghatározó jellegű (igaz, elsősorban kimeneti szempontból), 1988-ban lépett életbe, kormányzati döntés eredményeképpen. Igaz, hogy azóta is folyamatosan toldozák-foldozzák, de a lényege nem változott: fő célja az „alpok” megerősítése, a nemzeti jelleg kiemelése.

(Ez utóbbira csak egy példa: nemrégiben, iskolai tanítási gyakorlatként az „ókori rómaiak Britanniában” témát kellett tanítanunk. Hangsúlyozom, *nem* a Római Birodalmat, mint meghatározó közeget, hanem csak a britanniai vonatkozásokat. Ja, és a történelemtanítás 1945-tel véget ér...)

A tanterv végrehajtását és hatékonyságát az 1991-ben bevezetett sztenderd tesztek ellenőrzik. Ezeket a vizsgákat hét, tizenegy és tizenhárom évesen minden tanulónak le kell tennie. A pedagógusok évközi munkáját 1993 óta központi oktatásügyi inspektorok vizsgálják felül; a korábban működő – és csak a korona fennhatósága alá tartozó – regionális irodákat (HMI) tehát ezen a téren is egy centralizált intézmény (OFSTED) váltotta fel.

A változtatások alól természetesen a pedagógusképzés sem tudta kivonni magát. 1992-től kezdődően a hallgatókat már nem elsősorban az egyetemek, hanem az egyes iskolákban dolgozó idősebb kollégák készítik fel a pályára. Másképpen kifejezve: a hallgatók képzési idejük nagy részét „inasként”, „bojtárként” töltik. (Ennek a degradálódásnak viszont kétségtelenül logikus és vitathatatlanul észszerű következménye, hogy a kormány tervei szerint idén adtak ki utoljára B.Ed. minősítéseket, ami körülbelül a mi főiskolai diplománknak felel meg...)

3. Fókusz: a kurzus

A fentiekben vázolt helyzet természetesen nem a dráma-tanfolyamok és egyetemi kurzusok megállíthatatlan burjánzásának irányába hat: a közép-angliai Birminghamben működő egyetem (University of Central England) egyike azon „végváraknak”, ahol még van ilyen irányú képzés. Itt sem azért, mert az intézmény vezetése ezt elengedhetetlenül fontos missziójának tartja, hanem az évtizedek óta itt dolgozó David Davis napi harcainak eredményeképpen.

A posztgraduális képzésre drámatanári előélet birtokában lehet jelentkezni – ám ez sajnos, csak elméletileg igaz. Nincs túl sok jelentkező, ezért majdnem mindenkit felvesznek, és ez különösen a (mondjuk így) nappali képzés színvonalát teszi egyenetlenné: a drámával évek óta dolgozóknak nem jelent valódi szellemi izgalmat, hogy az első néhány hét jórészt a kezdők felzárkóztatásával telik el. Ez a „lazább” periódus azonban elegendő időt hagy az embernek arra, hogy nekikezdjen önálló munkáinak, melyek többnyire meglehetősen időigényesek.

A kurzus elméletileg elvégezhető egy, két, illetve három év alatt (a második és harmadik esetben „esti” tagozaton); nekem mint a British Council által adott ösztöndíjból élő kispénzű (és nem EU-tagországból érkező) külföldinek azonban csak az elsőre volt lehetőségem. A tanórák jórészt David irányításával, hetente két nap délutánján, összesen nyolc órában zajlanak. Ehhez jön az elolvasandó könyvek feldolgozására és a recenziók megírására, a személyes konzultációkra készülő munkaanyagok összeállítására, valamint az egyéni munkák elkészítésére, videofelvételek megnézésére fordítandó idő, illetve a disszertáció kialakítása és formába öntése. Őszintén mondom: nem igazán unatkozom...

A szolgáltatások általános színvonalára nemigen lehet panaszom: a hallgatók napi munkáját jól felszerelt könyvtár és kedves könyvtárosok segítik. Némi keresgélés után az ember megtalálhatja a számára fontos kiadványokat; könyveket, folyóiratokat, CD-adattárolókat. A könyvtárban őrzik továbbá azt a körülbelül négy-száz órányi rendszerezett videoanyagot, mely Dorothy Heathcote munkásságát dokumentálja. Amennyiben a helyi adatforrások nem bizonyulnak elegendőnek, a hallgató kér egy elektronikus postafiókszámot, és máris bolyonghat az öt világrész „virtuális könyvtárában”. (Akit ez utóbbi perspektíva végképp elriasztana, vagy aki a „virtuális világot” még kisebb adagokban sem bírja megemészteni, annak bátorításul annyit: ha megmondod, mit keresel, a könyvtárosok szívesen utánajárnak!)

David Davis tisztességét és nyitottságát dicséri, hogy a hallgatónak nem csupán joga, de szinte kötelessége is megismerkedni az egymástól eltérő, egymásnak ellentmondó (vagy egymással éppen szemben álló) drámatanárok álláspontjával. A tanév során, tanóráinkon találkozhattunk többek között Jonothan Neelandszel, *David Hornbrook*kal és az Amerikából éppen hazalátogató *Cecily O'Neill*el.

A hangsúly persze, David elkötelezettségéből következően, Dorothy Heathcote és Gavin Bolton munkásságán van. Ennek jegyében tervezünk például egy háromnapos foglalkozássorozatot a tanár szerepbe lépéséről Eillen Penningtonnal, és talán sikerül megnyernünk magát a tanítástól már jórészt visszavonult Dorothy-t is egy pár napra. Készülünk továbbá egy júniusban rendezendő műhelykonferenciára is, melyen Dorothy, Gavin Bolton és *John Fines* lesznek a meghívottak.

Végigolvasva mindazt, amit eddig leírtam, „lelki szemeim” előtt megjelent az olvasó, aki magyar drámatanár lévén megadóan sóhajt, mondván: bárcsak mi lennénk *ilyen* rossz helyzetben... Azt kell mondanom,

nincs igaza annak, aki így gondolkodik: itt, Angliában, volt valami, aminek most a folyamatos elvesztését éljük meg a (nem csak dráma-) pedagógusok.

Ahogy az egyik beszélgetésünkön Steve, a néhai Belgrade TIE állás nélkül maradt tagja fogalmazott a dolgok állásáról: „Persze, a szekér megy... De főleg azért, mert lejtőn vagyunk.”

Mestereinkről

Az itt következő írás egy emlékkönyvben jelenik meg majd. Ez a könyv egy halott embert idéz meg, főszereplője „a Keleti”. Barátaim, ha van, akire szeretettel és hálával emlékeztek, ne várjátok meg, míg elmegy mellőletek. Ha van kedvetek, kezdjétek egy hosszabb vagy egy rövidebb cikkbe, melynek az a lényege, hogy mit őriztek „Belőle”, aki elindított, megtámasztott, időben fejbekölintott, vagy megállított benneteket a megfelelő pillanatban.

Nem dicshimnuszokat várunk! Csak semmi érzélgősség! A könnyektől nem lát tisztán az ember. Éles emlékképekre viszont nagy szüksége van mindannyiunknak.

Írjatok Róla, írjatok a mesteretekről! Az se baj, ha még él!

Én kezdem, az alábbi levéllel:

Hiányod ürügyén

Emlékképek

Csillebérc. Drága Keleti! Kilencszázhatvan volt, vagy hatvanegy? Napközben kavicsokat meszeltünk fehérre az altáborokban, hallgattuk főt a zászlók csattogását vagy megbújtunk a katonai sátrakban. A szavalóversenyek fehér úttörőinges csúcsrendezvénye előtt Te meghallgattál mindenkit, Mezei Évával együtt. Amikor megtudtad, hogy vidéki tanárnőim a Kései siratót tanultatták be velem, a tizenkét évessel, meg sem engedted szólalni. „Nem! – mondtad – Akármit, de azt ne!” Sokára értettelek meg. Igazad volt.

A következő években aztán adtál aranyérmeket, s a szentjánosbogaras esteiken boldogan ültünk a lábaidnál – azt valahogy mindig szeretted! Elhoztad nekünk Schütz Ilát, aki úgy mondta az Óda a Nyugati szélhez című Shelley verset, hogy sűrű lett a levegő. Ha mást nem adtál volna soha, a Radnóti-elemzések estéi akkor is királyi ajándéknak számítanának. „A béke méhe zöngne, míg hül a szilvalekvár...” morzsolgattuk a sort elalvás előtt is, hogy szinte beleszédültünk.

*

Békéscsaba. Jött a gimnázium. A megyei döntőn a szűk színpadról lenézve ismertelek fel a zsűriben. Volt vagy tizenhét csoport a megyei döntőn. Másodikos voltam. A mi parányi játékunk egy versösszeállítás volt Messze-messze címen. A nyarat Spanyolországgal, az őst Párizssal mutattuk be, a telet orosz motívumokkal, a tavaszt otthoni ízekkel verselgettük. Kis zene, kevés pantomim. Tanár hiányában én szerkesztettem és rendeztem, de jószereint azt se tudtam, mit csinállok. Hogy Te első helyre soroltad, ez jobban meglepett, mint amikor a Kései siratót nem engedted elmondani. „Ez az! – mondtad – Csináld!”

Pár hét múlva írtam Neked, s válaszod azóta is őrzöm:

„...Hogy időnként letargiák és üldözési mániák rohannak meg (mint az is, hogy én miféle indokból nem válaszolok neked – holott rohanvást válaszolok), ez rendjén van, a nagy és mély érzésű emberek köteles adója ez azért a többletért, amit érzelmi gazdagságuk oly gyakran és felejthetetlenül nyújt nekik. Ez hát vele jár a dologgal, de legalább mi dilynósok ne gyötörjük egymást...”

*

Kaposvár. Kis Formák Fesztiválja. 1966. Leküldted egyik külső munkatársatokat, későbbi férjemet Oroszára, hogy mozgósítson lelkeket a rendezvényhez. Rácsaptam a másoknak címzett felhívásra, s csináltam egy Weöres kaleidoszkópot, tökéletes hályogkovács állapotban. Se magyarázni, se védeni nem tudtam. Ott-hon kicsúfoltak, kinevettek – „Mi az, hogy hátrafelé mennek a színpadon? – Mi az, hogy összevissza énekelnek és mozognak? stb.” De eljutottunk az országosra, ahol Te elemezted, hogy az miért jó. Ámuldoztam. Tényleg?

*